Archetype

Η αποκάλυψη της Εθνικής Πινακοθήκης

Ανδρέας Γιακουμακάτος - 17/05/2021

Σε ετοιμότητα και προετοιμασμένη άνοιξε τις πύλες της στο κοινό η Εθνική Πινακοθήκη την Παρασκευή 14 Μαΐου 2021, όπως και όλα τα ελληνικά μουσεία σε αυτή τη φάση της πανδημίας. Το κοινό βέβαια δεν ήταν πολυπληθές, καθώς όπως φαίνεται άλλες είναι προς το παρόν οι προτεραιότητες της «απελευθέρωσης» και μεγάλη η επιθυμία για ταξίδια και παραμονή στον ανοιχτό χώρο. Ο επισκέπτης όμως ανταμείβεται καθώς βρίσκεται και πάλι, μετά από οκτώ χρόνια μελετών και εργασιών, σε επαφή με μια έκτακτη ελλαδογραφία, με την αφήγηση δύο αιώνων πολιτισμού μας στο πεδίο των εικαστικών τεχνών.

Το ζήτημα του σχεδιασμού ενός μουσείου, τόσο από την άποψη του αρχιτεκτονικού χαρακτήρα όσο και από εκείνη της οργάνωσης του εκθεσιακού χώρου, είναι σύνθετο και απαιτητικό. Πόσο μάλλον που στην περίπτωση της Εθνικής Πινακοθήκης έχουμε να κάνουμε με ένα ήδη υπάρχον κτίριο. Το οποίο σχεδιάστηκε από τους αρχιτέκτονες Νίκο Μουτσόπουλο, Παύλο Μυλωνά και Δημήτρη Φατούρο για τον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό του 1957, και μετά από περιπέτειες ολοκληρώθηκε το 1976, με τη συνεργασία του αρχιτέκτονα Δημήτρη Αντωνακάκη. Παρά το γεγονός ότι το κτίριο της Εθνικής Πινακοθήκης έχει υπερτιμηθεί, δεν στερείται αρχιτεκτονικού ήθους. Επιδιώκει τον συνδυασμό τής δωρικής σχεδιαστικής λογικής του Mies van der Rohe με τον μεταπολεμικό μπρουταλισμό του Le Corbusier, σε μια ύστερη νεοελληνική εκδοχή. Τοποθετείται αντιστικτικά, από κάθε άποψη, ως προς το εξαιρετικό Χίλτον της Αθήνας, και εντάσσεται στον κατάλογο σημαντικών μεταπολεμικών μουσείων στη χώρα μας, όπως τα αρχαιολογικά μουσεία της

Θεσσαλονίκης και των Ιωαννίνων, ιδιαιτέρως σε ό,τι αφορά την αντίληψη της σχέσης του εξωτερικού φυσικού φωτός με τους εκθεσιακούς χώρους. Το γεγονός μάλιστα ότι οι αρχιτέκτονες της Πινακοθήκης είχαν ήδη τότε προβλέψει και σχεδιάσει τον τρίτο όροφο του «εκθεσιακού πύργου» σε αντιστικτική σχέση με τη χαμηλή μονάδα εισόδου και συλλογικών λειτουργιών, επιβεβαιώνει τον διεθνιστικό προσανατολισμό του μουσείου, με ιδεατό πρότυπο το κτίριο του ΟΗΕ στη Νέα Υόρκη.

Οι επεκτάσεις ιστορικών κυρίως κτιρίων, οριζόντια ή καθ΄ ύψος, για την εξασφάλιση επιπλέον χώρων ή την ικανοποίηση λειτουργικών αναγκών είναι θεμιτές. Ωστόσο, κάθε περίπτωση έχει τις δικές της ιδιαιτερότητες και απαιτεί στοχευμένους χειρισμούς. Η ιδέα της διάφανης, ενιαίας, ουδέτερης και γραμμικής «επιδερμίδας» κατά το πλήρες μήκος της κύριας όψης του κτιρίου της Πινακοθήκης για την εξυπηρέτηση της κατακόρυφης επικοινωνίας, είτε πεζή είτε με την τοποθέτηση των ανελκυστήρων, θα ήταν αποδεκτή και έχει ήδη υλοποιηθεί σε πολλές άλλες χώρες, ιδιαιτέρως σε περιπτώσεις παλαιότερων κτιρίων για τις οπτικές τέχνες ή τη μουσική, όπου είναι μάλιστα ευχερέστερη η διαφοροποίηση της νέας επέμβασης ως προς το υπάρχον κέλυφος.

Η εικόνα που προκύπτει με την ολοκλήρωση της υλοποίησης του κτιρίου της Εθνικής Πινακοθήκης, είναι το αποσπασματικό και πολυπρισματικό γυάλινο μέτωπο της καινούριας κύριας όψης, με ετερόκλητα στοιχεία σύνθεσης και δίχως κάποιον επιδιωκόμενο ή κατανοητό αρχιτεκτονικό χαρακτήρα, παλιό ή νέο. Αντίστοιχο είναι το πρόβλημα στον «εσωτερικό» πλέον χώρο της όψης, στη μεγάλη διαφώτιστη ράμπα που εξασφαλίζει την πορεία των επισκεπτών από τον έναν όροφο στον άλλον. Πρόκειται για μια βαριά μεταλλική κατασκευή, περισσότερο μια «εργοταξιακή» δομή παρά μια σχεδιαστικά επιμελημένη χρήση τεχνολογικών στοιχείων που θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στην αρχιτεκτονική ποιότητα και εικόνα του έργου. Ο τρόπος υλοποίησης των δημόσιων έργων και οι σχετικές «εκπτώσεις» είναι πιθανώς εδώ μια σοβαρή παράμετρος.

Όπως συχνά συμβαίνει σε κτίρια πολιτιστικών χρήσεων, η Πινακοθήκη στο εσωτερικό επιφυλάσσει άλλες εμπειρίες. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό είναι οι διαφοροποιήσεις της μουσειογραφικής οργάνωσης από τον έναν όροφο στον άλλον. Έχουμε βέβαια και εδώ να κάνουμε με τις προϋπάρχουσες αίθουσες που παρουσιάζονται ενιαίες και ενδεχομένως αχανείς, δίχως μια προδιαγεγραμμένη χωρική διάρθρωση. Στους δύο ορόφους του «παλαιού» κτιρίου, όπου παρουσιάζονται οι μόνιμες συλλογές, παραμένει σε μεγάλο βαθμό η προηγούμενη εκθεσιακή αφήγηση, με έμφαση στην «περιμετρική» τοποθέτηση των έργων που ίσως θα μπορούσε να έχει αναθεωρηθεί. Η πυκνότητα των έργων είναι ωστόσο λειτουργική, και τα υπό γωνία πανό τοποθετημένα έτσι ώστε να δημιουργούν πολλαπλές οπτικές φυγές και να «προκαλούν» το βλέμμα του εισερχόμενου επισκέπτη, δίνουν παράλληλα αναγκαίο δυναμισμό και κίνηση στον χώρο. Διαφορετική λογική σχεδιασμού εμφανίζει ο καινούριος τρίτος όροφος που φιλοξενεί την ελληνική σύγχρονη τέχνη, με πυκνώσεις έργων καθ’ όλη την έκταση του χώρου αρθρωμένες πάνω σε ένα ορθογώνιο κάναβο. Τα υλικά δομής και επένδυσης και οι τονικότητες των επιφανειών είναι στο σύνολό τους ήπιες και συμβατές με ένα περιβάλλον κοινωνικότητας αλλά και περισυλλογής. Για τους επισκέπτες τής Πινακοθήκης θα μπορούσαν να προβλεφθούν και κάποια καθίσματα, κάτι που ασφαλώς θα γίνει στο μέλλον.

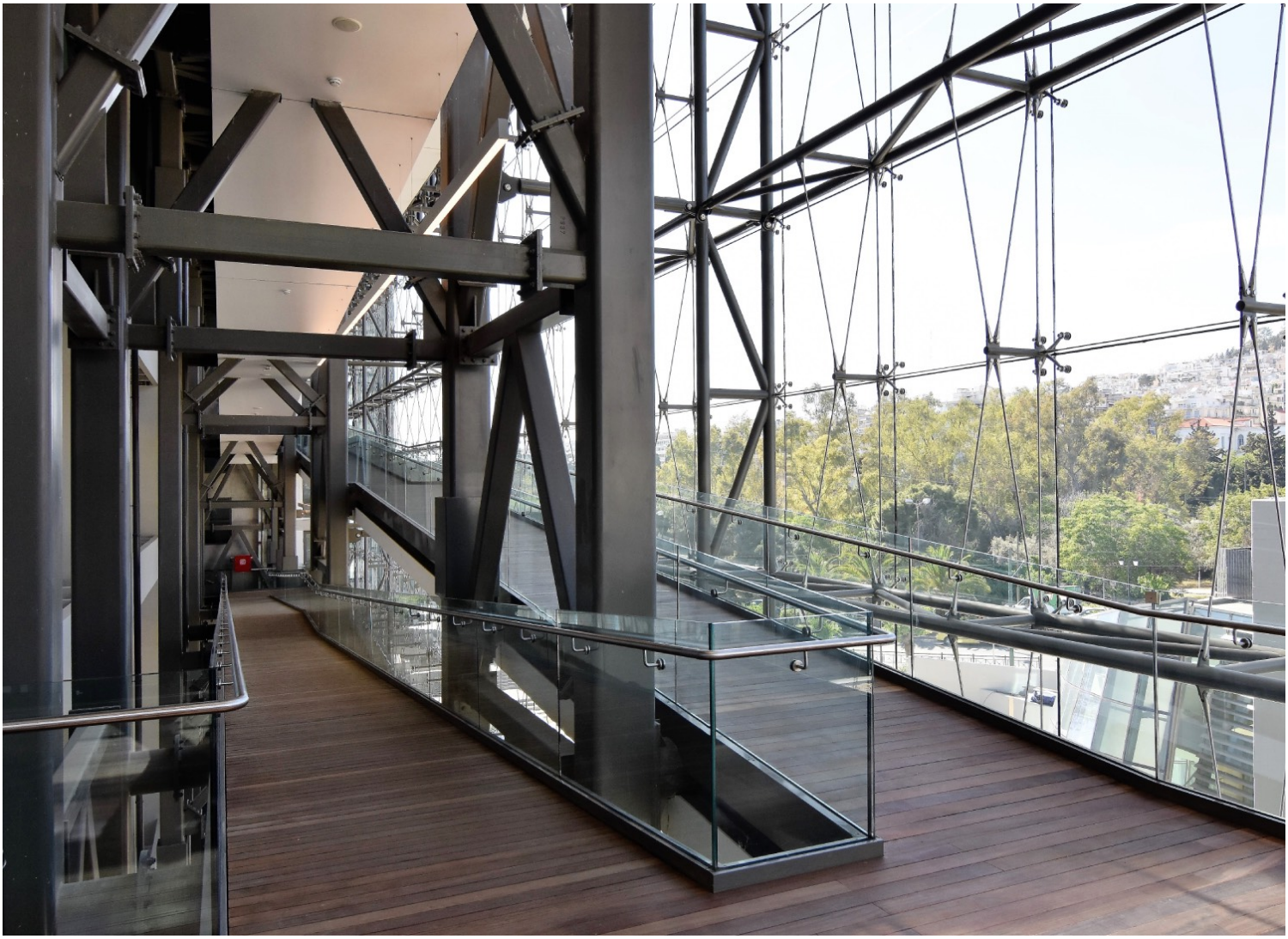

Νέα εσωτερική ράμπα

Κύρια αίσθηση σε όλους τους χώρους της νέας Εθνικής Πινακοθήκης είναι το φυσικό φως που δημιουργεί μιαν απρόοπτη ευεξία για τον επισκέπτη. Ο φωτισμός των έργων είναι αναπάντεχα επαρκής και ομοιόμορφος, καθώς ενισχύεται από την αντανάκλαση του εξωτερικού φωτός στις οροφές των αιθουσών, μέσω των γραμμικών λωρίδων παραθύρων που βρίσκονται ψηλά και σε επαφή με τις οροφές, ενώ στην καινούρια αίθουσα η ίδια η οροφή είναι φωτιστική επιφάνεια. Φωτεινοί, αισιόδοξοι και ενίοτε συγκινητικοί θα λέγαμε εντέλει ότι είναι οι χώροι της που (όπως κάθε εθνική πινακοθήκη) φιλοξενούν πραγματικούς θησαυρούς, όχι μόνο από καθαρά καλλιτεχνική άποψη αλλά και επειδή συνοψίζουν την πνευματική ταυτότητα και ιδιοπροσωπία ενός λαού. Η Πινακοθήκη, από την ίδρυσή της το 1900, εκθέτει σήμερα τον μεγαλύτερο αριθμό έργων, από τους ήρωες της ελληνικής Επανάστασης μέχρι δημιουργίες νεότατων σύγχρονων καλλιτεχνών. Αξίζει πραγματικά να γίνει κτήμα δικό μας και των ξένων επισκεπτών μας.

Κύρια όψη Πινακοθήκης

Στοιχεία του έργου:
Οριστική αρχιτεκτονική μελέτη: ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΕΠΕ ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ-ΠΑΝΟΥΣΑΚΗΣ ΚΑΙ Δ. ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΕΕ
Αρχιτεκτονική μελέτη κατασκευής: Γιώργος Παρμενίδης, Christine Longuepee, Ιφιγένεια Μάρη, Κώστας Καραδήμας και Συνεργάτες ΟΕ, EB/Architects
Μουσειογραφική αρχιτεκτονική μελέτη: Γιώργος Παρμενίδης, Christine Longuepee, Ιφιγένεια Μάρη

Πρώτος όροφος

Δεύτερος όροφος

Τρίτος όροφος

Οι φωτογραφίες είναι του Ανδρέα Γιακουμακάτου